

РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ “СОЦІАЛІЗАЦІЯ” У ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦЯХ ПЕДАГОГІВ ПЕРІОДУ ХІХ – ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розкрито розвиток та становлення соціалізації як соціально-педагогічного поняття у період ХІХ-ХХ століття; зосереджено увагу та проаналізовано праці педагогів, психологів зазначеного періоду щодо розширення сутності та змісту поняття соціалізація: складових, механізмів, закономірностей, рівнів, факторів соціалізації як процесу; ролі суспільства та спадковості у зазначеному процесу.

Ключові слова: виховання, соціалізація; концепції соціалізації; сутність, зміст, складові, механізми, закономірності, рівні, фактори соціалізації.

Вступ. Досить актуальною протягом останніх десятиліть на першому плані соціально-педагогічних питань, які потребують негайного розв'язку, постає проблема соціалізації особистості. Людина будь-якого віку, живучи в умовах сьогодення, має уміти мобілізуватися, щоб вижити у таких швидкоплинних та швидкозмінливих процесах життя. Саме ми, ті, хто живемо у теперішній Україні, спостерігаємо потрясаючі речі, коли більшість людей буквально вранці одного дня прокинулися іншими... Коли величезна кількість українців усвідомили себе, за досить короткий термін, патріотами, коли державні символи стали такими особливими та дуже своїми, коли гімн України звучить до сліз зворушливо, коли є сьогодні бажання наш прапор або жовто-блакитний колір (стрічки, одягу, клумби тощо) мати кожному у своєму домі. У такий час соціалізація стає чи не основною проблемою освіти та соціуму. Нам потрібно міняти стереотипи, певні норми та принципи, які для нас були звичні раніше, а це своєрідний процес “ломки” для багатьох громадян нашої України, яким потрібно вистояти, вижити, не розгубивши кращих традицій, змінитися, щоб отримати європейськість не за географічним становищем, а за своїм ставленням та сприйняттям світу, усвідомленням себе частиною цього світу. Такі процеси ми зможемо забезпечити лише тоді, коли усі навчальні заклади, громадські організації та усі сфери людського життя сприятимуть соціалізації особистості.

Поняття соціалізації, на нашу думку, є досить спірним багатограним та складним. Соціалізація – це процес становлення особистості, реалізації людського в індивідові; процес формування вмінь, соціальних настанов індивідам, які відповідають соціальним ролям цих індивідів; процес засвоєння індивідом зразків поведінки, психологічних механізмів, соціальних норм і цінностей, необхідних для успішного функціонування індивіда в даному суспільстві; процес засвоєння та подальшого розвитку індивідом соціально-культурного досвіду: трудових навичок, знань, норм, цінностей, традицій, що накопичуються і передаються від покоління до покоління; процес включення індивіда в систему суспільних відносин і формування у нього соціальних якостей (Алексєенко Т.Ф., 2009, с.542;

Безпалько О.В., 2003, с.16; Зверєва І.Д., 2008, с.107–110; Сейко Н. А., 2002, с.260; Харченко С. Я. и др., 2004, с. 307; Капська А. Й., 2003, с. 24).

У контексті зазначеної проблематики буде важливим розвиток поняття “соціалізація” у період ХІХ – ХХ століття, яке широко використовується як наукова категорія починаючи саме з зазначеного періоду. До цього вчені стверджували про виховання, соціальне виховання, його роль, місце та значення, організацію та доступність, залежність його від соціальних умов.

Метою статті є аналіз ідей педагогів та психологів періоду ХІХ – ХХ століття щодо розширення сутності та змісту поняття соціалізація.

Підґрунтя та витоки соціалізації знаходяться в історії педагогіки, починаючи з епохи розвитку первісної людини. Початок ХІХ ст. характеризується появою та зародженням різних напрямків соціальної педагогіки, які маючи здебільшого прикладний характер, висловлювалися думки щодо соціалізації молоді, основою якої вважали загальнолюдські цінності, захист дитини та дитинства.

Досить помітними, на нашу думку, у розвитку підходів щодо соціалізації особистості, напрямів діяльності молоді є праці С. Русової. Школа, за твердженнями педагога, як інститут входження молодої людини в суспільство, має стати основою цілеспрямованої. С.Русова розглядала соціалізацію з позицій розвитку особистості, надаючи цьому великого значення, вважаючи, що поряд із розвитком індивідуальних особливостей та здібностей, необхідно формувати і моральні якості, які визначатимуться і товариськими стосунками між однолітками, і атмосферою взаємодії між вчителем та учнями, і учнівським самоврядуванням. Першими та основними засобами у соціалізації дітей С.Русова вважала саме колективну гру та працю, за допомогою яких педагог вміло може впливати на формування особистості. Ключову роль, на її думку, у соціалізації особистості відіграє сім'я, яка є основою добра, любові, ласки (Русова С., 1932, с. 185–202).

Послідовник ідей С.Русової П.Наторп вважав, що основа співжиття в соціумі закладається сім'єю, яка повинна виховати індивідуальність,

що не перечить нормам співжиття в суспільстві. У праці “Соціальна педагогіка” П.Наторп розкриває суть взаємовідносин суспільства та особистості, вказуючи на взаємовплив один на одного та важливу роль суспільства, як фактора в процесі соціалізації особистості. “Людина стає людиною лише через людську спільність” (Наторп П., 2001, с. 300-312).

Соціалізація розглядається під кутом інтеріоризації та ідентифікації особистості в суспільстві Дж. Дьюї, який у своїх працях дійшов висновків, що без знань та попередньо здобутого досвіду, без його використання неможливий рух вперед. Більш того, зазначає Дж. Дьюї, “...школа повинна бути мініатюрним суспільством, де надаються можливості для формування необхідних навичок суспільного досвіду. ...школа – це просто форма суспільного життя, де сконцентрована вся та діяльність, яка найбільш ефективно підведе дитину до користування успадкованими багатствами попередніх поколінь та до використання власних сил на користь суспільства” (Дьюї Дж., 2002, с. 96).

Розкриваючи проблему входження особистості в соціум, зокрема взаємодії соціального середовища та особистості, соціально-педагогічні основи колективу С. Шацький керувався положенням про те, що розвиток людини знаходиться і під впливом оточуючого середовища, і є не що інше як процес її соціалізації і самореалізації в тому суспільстві, в якому вона живе (Шацький С. Т., 1980, с.124). С. Шацький вказував на те, що взаємодія суспільства та особистості може відбуватися як стихійно, так і в процесі цілеспрямованої діяльності, створенні різноманітних ситуацій, умов для становлення та розвитку.

Про вплив спадковості, середовища та виховання на соціалізацію особистості у своїй творчості зауважував і В. Бехтерев. Він зазначав, що існує тісний взаємозв'язок між внутрішніми мотивами та ставленням особистості до оточуючого світу, в основі якого лежить перетворення індивідом впливів ззовні. Важливими для нашого дослідження є напрацювання педагога щодо розкриття факторів соціалізації як то: суспільство, спадковість, виховання (Бехтерев В. М., 1991, с. 280).

Розкриваючи поняття соціальної праці, П. Блонський вказує на необхідності підготовки школою громадського працівника. При цьому важливим чинником соціалізації молоді вчений вважав включення до роботи в органах самоврядування в учнівському, студентському колективі (Блонський П. П., 1919, с. 63).

Основою педагогіки А. Макаренка є соціально-педагогічне вчення про колектив, члени якого, на його думку, об'єднані спільною суспільною метою та діяльністю, де існують органи самоврядування, стосунки взаємовідповідальності та контактності. Він був глибоко переконаним, що в країні не тільки діти, учні, студенти, молодь соціалізуються,

а й кожен пересічний громадянин, незалежно від намірів, бажань та педагогічного впливу. Причому, вплив на особистість мають як спеціально організовані так і загальні суспільні форми (Макаренко А. С., 1980, с.127). Одним із основних засобів соціалізації виділяє працю, яка без розумового розвитку, моральних та політичних переконань, без громадської позиції не дасть бажаних результатів.

Про соціалізацію як передумову виховання особистості чимало ідей висловив та описав В.О.Сухомлинський. За його твердженням, особистість і суспільство взаємодіють у процесі соціалізації: суспільство передає соціально-історичний досвід, норми, а особистість засвоює їх залежно від своїх якостей. Зміст процесу соціалізації на її ранніх стадіях полягає у пошуку свого соціального місця. Розробку педагогічного аспекту соціалізації та її практичну апробацію розпочав у своїй науковій діяльності В. Сухомлинський. На початку 70-х років минулого століття він зазначав: “На жаль, педагогічний аспект соціалізації до цього часу не лише не вивчається з необхідною глибиною та ґрунтовністю, але і не розглядається. А між тим саме процес соціалізації є однією з найважливіших передумов формування виховного впливу колективу” (Сухомлинський В.О., 1979, с. 474.)

Інтерес до проблеми соціалізації особистості, активізувався у нашій країні в 70-ті р. ХХ століття. Це було пов'язано з появою та розвитком різноманітних форм роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання. В. Паригін, І. Кон та ін. розглядали соціалізацію як процес становлення особистості і входження її в соціальне середовище. Науковці даного періоду здійснили глибокий аналіз рівнів дослідження соціалізації, визначаючи її як процес взаємодії індивіда із соціумом. Фактично вперше у вітчизняній педагогічній літературі почала впроваджуватись ідея про далеко не пасивну, а активну роль індивіда у процесі входження його в суспільство та інтеграцію з ним.

Наприкінці 70-х – початок 80-х років виникають нові аспекти у дослідженні проблеми соціалізації, у питаннях переоцінки моделей і підходів адаптивної і ролівої концепцій, розробки теорії соціалізації (феноменалістичний або особовий підхід). Ключовим стає питання формування усвідомленого і навіть критичного ставлення до існуючих громадських порядків, самоствердження в суспільстві. Поняття “самоврядування”, “духовна самоконцентрація”, “самоствердження”, “самореалізація” та ін. стають активно вживаними у наукових роботах науковців. (Ананьев Б. Г., 1980, с.255-260). С. Рубінштейн, К. Абульханова-Славська зазначали, що в самому процесі соціалізації головним є як захист молоді від негативних, так і організація цілеспрямовано продуктивних зовнішніх впливів. У такому ро-

зумінні даного поняття втрачалася самотність особистості, її можливість вибору, опору та пристосування до певних умов (Шевандрин Н. И., 1995, с. 125).

Роботи І. Кона, зокрема праця “Социология личности”, висвітлили ще одну важливу позицію: людина стає особистістю, об’єктом і суб’єктом суспільних відносин, послідовно проходячи різні стадії соціалізації (Кон И. С., 1967, с. 22, 101).

Взаємозумовленість процесів розвитку, соціалізації, виховання, освіти та автономізацію процесу, що нами вивчається обґрунтовує І. Кон, вказуючи на пряму залежність появи та збільшення інститутів, агентів соціалізації від урбанізації, індустріалізації, розвитку суспільства (Кон И.С., 1970, С. 66–67).

У 80-ті р. Б. Ломов, Г. Андреева визначають соціалізацію як процес двосторонньої взаємодії, що включає разом із засвоєнням та прийняттям особистістю соціальних норм і самореалізацію, однією із основних характеристик особистості, ці науковці визначають активність включення в соціальне середовище, її автономність і самостійність (Андреева Г. М., 1980; Ломов Б. Ф., 1984, с. 308).

Детально розкрито сутність соціалізації у теорії О. Леонтьєва. На перший план на початкових етапах розвитку, як він зазначив, виступає механізм біологічного пристосування дитини, завдяки чому відбувається становлення сприймань та емоційно-вольової сфери. Цей процес трансформується, досягаючи вищих рівнів діяльності, в процесі подальшої соціалізації (Леонтьев А. Н., 1975, 304 с.).

В 90-ті роки інтерес до дослідження проблем соціалізації підвищується. Триває розширення

напрямків дослідження соціалізації, уточнюються її структура та функції, поглиблюється вивчення соціальних механізмів та інститутів соціалізації, уточнюються особливості взаємодії соціалізації та виховання в сучасних умовах.

Значний внесок у розвиток та становлення поняття соціалізації зробили Т. Алексеєнко, О. Безпалько, М. Галагузова, Н. Голованова, І. Грига, І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик, А. Мудрик, В. Оржеховська, В. Сластьонін, Г. Троцько, Д. Фельдштейн, С. Харченко та ін. Всі автори визначають основними інститутами соціалізації систему освіти та виховання, стверджуючи про тривалість соціалізації протягом всього життя індивіда, визначаючи головним критерієм успішності соціалізації – вільне функціонування в суспільстві.

Висновки. У період XIX – XX ст. (Новітній час) з’являються праці Т. Алексеєнко, Н. Андреевської, О. Безпалько, В. Бехтерева, П. Блонського, У. Бочарової, М. Галагузової, Н. Голованової, І. Григи, І. Зверєвої, А. Капської, І. Кона, А. Макаренка, Л. Міщик, А. Мудрик, П.Наторпа, В. Ольшанського, В. Оржеховської, В. Паригіна, М. Плоткіна, С. Русової, В. Сластьоніна, В. Сухомлинського, Г. Троцько, С. Шацького, С. Харченко та ін., аналіз яких дає нам підстави говорити про розширення педагогами та психологами підходів щодо соціалізації особистості, суті взаємодії суспільства і людини в процесі соціалізації, розробки теорії соціалізації (феноменалістичний або особовий підхід), уточнення структури та функцій, факторів та закономірностей соціалізації, соціальних інститутів та механізмів, деталізації особливостей взаємодії соціалізації і виховання в сучасних умовах.

Література

Абульханова-Славская К.А. Социальное мышление личности: проблемы и стратегии исследования / Альбуханова-Славская К. А. // Социальная психология в трудах отечественных психологов. – СПб.: Питер, 2000. – С. 18–115.

Алексеева Т.В. Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.01 “Загальна психологія, історія психології” / Т. В. Алексеева. – К., 2004. – 20 с.

Алексеевко Т.Ф. Соціальна педагогіка: словник–довідник / Тетяна Федорівна Алексеевко. – Вінниця: Планер, 2009. – 542 с.

Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды: в 2 х т. / Борис Герасимович Ананьев. – Т. 2. – М.: Педагогика, 1980. – 558 с.

Андреева Г.М. Социальная психология: [учеб. для высш. шк.] / Галина Михайловна Андреева. – М.: Аспект-Пресс, 1999. – 375 с.

Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навч. посіб. / Ольга Володимирівна Безпалько. – К.: Логос, 2003. – 134 с.

Бехтерев В.М. Объективная психология: монография / В. М. Бехтерев. – М.: Наука, 1991. – 480 с.

Блонский П.П. Трудовая школа: в 2 ч. / П. П. Блонский. – М.: Госиздат, 1919.: Ч. 2: Трудовая школа второй ступени. Учитель трудовой школы. – 1919. – 63 с.

Дьюи Дж. Общество и его проблемы / Дж. Дьюи ; пер. с англ. И. И. Мюрберг, А. Б. Толстова, Е. Н. Косилова. – М.: Идея-Пресс, 2002. – 160 с.

Зверева І.Д. Компетентність: соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. Зверєвої І. Д. – К.: Центр навч. літ-ри, 2008. – 107–110 с.

Кон И.С. Социализация / И. С. Кон, В. Б. Ольшанский // Философский словарь: в 5 т. – М., 1970. – Т. 5. – С. 66–67.

- Кон И. С.** Социология личности / И. С. Кон. – М.: Политиздат, 1967. – 383 с.
- Леонтьев А.Н.** Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М.: Политиздат. – 19 180.Макаренко А. С. Собрание сочинений: в 7 т. / А. С. Макаренко. – М., 1957. – Т. 2. – 220 с.75. – 304 с.
- Макаренко А.С.** Собрание сочинений: в 7 т. / А. С. Макаренко. – М., 1957. – Т. 2. – 220 с.
- Мудрик А.В.** Социальная педагогика: [учеб. для студ.] / Анатолий Викторович Мудрик ; под ред. В. А. Слостенина. – М.: Академия, 2000. – 200 с.
- Наторп П.** Соціальна педагогіка / П. Наторп // История социальной педагогика: хрестом.-учеб. / под ред. М. А. Галагузовой. – М.: ВЛАДОС, 2001. – С. 300–312.
- Русова С.** Сучасні течії в новій педагогіці / С. Русова // Шлях виховання й навчання. – 1932. – Ч. 1. – С. 1–12; Ч. 2. – С. 65–76; Ч. 3. – С. 129–139; Ч. 4. – С. 185–202.
- Сейко Н. А.** Соціальна педагогіка. Курс лекцій / Наталія Андріївна Сейко. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-тет, 2002. – 260 с.
- Социальная работа: история, теория и практика: науч.-учеб.-метод. пособ. для студ., магистрантов, асп. и спец. в обл. соц. педагогики, соц. работы: в 2 ч. / [С. Я. Харченко и др.]; Луганский гос. пед. ун-т им. Тараса Шевченко. – Луганск: Альма-матер, 2004. – Ч. 2. – 307с.
- Соціальна педагогіка: підручник / за ред. проф. **Капської А. Й.** – К., 2003.
- Сухомлинський В. О.** Избранные произведения: В 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1979. – Т. 1. – С. 474.
- Шацкий С. Т.** Избранные педагогические сочинения: в 2 т. / С. Т. Шацкий. – М.: Педагогика, 1980. – Т. 1. – 304 с.
- Шевандрин Н. И.** Социальная психология в образовании: [учеб. для вузов] / Николай Иванович Шевандрин. – М.: Владос, 1995. – 198 с.

References

- Abulkhanova-Slavskaiia, K.A.** (2000) Sotsyalnoje mihshlenie lichnosti: probemih i strategi isledovaniya Sotsyalnaia psikhologhiya v trudakh otechestvennykh psikhologov, 18-115. (in Russian).
- Aleksieieva, T.V.** (2004) Psikhologichni faktori ta proyavi procesu adaptacii studentiv do navchannya u vithomu navchaljnomu zakladi, 20. (in Ukrainian).
- Aliksieienko, T.F.** (2009) Socialjna pedagogika: slovnik–dovidnik, 542. (in Ukrainian).
- Ананьев, Б.Г.** (1980) Izbrannihe psikhologicheskie trudih: v 2 x t. T. 2. 558. (in Russian).
- Андреева, Г.М.** (1999) Socialjnaya psikhologiya, 375. (in Russian).
- Bezpalco, O.V.** (2003) Socialjna pedagogika v skhemakh i tablicyakh, 134. (in Ukrainian)
- Bekhterev, V.M.** (1991) Objektivnaya psikhologiya: monografya, 480. (in Russian).
- Blonskiyi, P.P.** (1919) Trudovaya shkola: v 2 ch. Ch. 2: Trudovaia shkola vtoroi stupeny. Uchitel trudovoi shkoly, 63. (in Russian).
- Діуу, Dzh.** (2002) Obthestvo i ego problemi; per. s anhl. Y. Y. Miurberh, A. B. Tolstova, E. N. Kosylovoi, 160. (in Russian).
- Zvierieva, I.D.** Kompetentnist: sotsialna pedahohika: mala entsyklopediia / za zah. red. Zvierievoi I. D., 2008. 107-110 s. (in Russian).
- Кон, Y.S.** (1970) Socializaciya Fylosofskiy slovar: v 5 t. T. 5, 66–67. (in Russian)
- Кон, Y. S.** (1967) Sociologiya lichnosti, 383. (in Russian).
- Leontev, A.N.** Deyateljnostj. Soznanie. Lichnostj / A. N. Leontev. – М.: Polytyzdat. – 19 180.
- Makarenko, A.S.** (1957) Sobranie sochineniy: v 7 t T. 2, 220. (in Russian).
- Mudryk, A.V.** (2000) Socialjnaya pedagogika: [ucheb. dlia stud.]; pod red. V. A. Slastenyina, 200. (in Russian).
- Natorp, P.** (2001) Socialjnaya pedagogika Ystoriya sotsyalnoi pedahohiky: khrestom.-ucheb. pod red., 300-312. (in Russian).
- Rusova, S.** (1932) Suchasni techii v noviyj pedagogici Shliakh vykhovannia i navchannia. Ch. 1, 1–12; Ch. 2., 65-76; Ch. 3., 129-139; Ch. 4., 185-202. (in Russian).
- Seiko, N. A.** (2002) Socialjna pedagogika. Kurs lektsii, 260. (in Ukrainian).
- Социальная работа: история, теория и практика: науч.-учеб.-метод. пособ. для студ., махыстрантов, асп. у spets. v obl. sots. pedahohyky, sots. raboty: v 2 ch. / [S. Ia. Kharchenko y dr.]; Luhanskyi hos. ped. un-t ym. Tarasa Shevchenko. 2004, Ch. 2. 307. (in Ukrainian).
- Социальная педагогика (2003): pidruchnyk za red. prof. Kapskoi A. I. (in Ukrainian).
- Sukhomlynskiyi, V. O. (1979) Izbrannie proizvedeniya: V 5 t T. 1. 474. (in Ukrainian).
- Shatskiyi, S. T.** (1980) Izbrannihe pedagogicheskie sochineniya: v 2 t. T. 1. 304. (in Russian).
- Shevandryn, N. Y.** (1995) Socialjnaya psikhologiya v obrazovanii: [ucheb. dlia vuzov], 198. (in Russian).

Наталія Сивак

РАЗВИТИЕ ПОНЯТИЯ “СОЦИАЛИЗАЦИЯ” В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТАХ ПЕДАГОГОВ ПЕРИОДА XIX – XX ВЕКА

В статье раскрыто развитие и становление социализации как социально-педагогического понятия в период XIX-XX века; сосредоточено внимание и проанализированы труды педагогов, психологов отмеченного периода, относительно расширения сущности и содержания понятия социализация: составляющих, механизмов, закономерностей, уровней, факторов социализации, как процесса; роли общества и наследственности в отмеченном процессе.

Ключевые слова: воспитание, социализация; концепции социализации; сущность, содержание, составляющие, механизмы, закономерности, уровни, факторы социализации.

Nataliia Sivak

DEVELOPMENT OF CONCEPT “SOCIALIZATION” IN PEDAGOGICAL WORKS OF TEACHERS DURING PERIOD OF XIX – XX AGE

The development and becoming of socialization as a social pedagogical concept in a period XIX-XX of age is exposed in the article; the attention is concentrated and works of teachers, psychologists of the noted period, are analyzed in relation to expansion of essence and maintenance of concept socialization: constituents, mechanisms, law conformities, levels, factors of socialization, as a process; roles of society, education and heredity, are in the noted process. So ideas the analysis of which grounds us to talk about expansion of approaches teachers in relation to socialization of personality appear in works of teachers in the middle of XIX age: the unity of school, state, church, clubs, social organizations; relations between basic agents; the use of game and labor is in the process of introduction a man to socium. it should be noted that teachers of this period, examining personality in the process of socialization from the point of authentication and interiorization, is specified on bilaterality of socialization, in which a man occupies active position and influences on different social processes. Psychological bases of socialization are opens up in works of psychologists. Works of teachers are analyzed in relation to expansion of maintenance of socialization by a concept “self-realization”.

Keywords: socialization, education; conceptions of socialization; essence, maintenance, constituents, mechanisms, law conformities; levels, factors of concept socialization.

Рецензенти:

Галус О. М. – д. пед. н., проф.

Ящук І. П. – д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 26.05.14

УДК: 94(37)+371.3

Ліана Солжарян

ВПЛИВ НАУКОВИХ ТА ПРОСВІТЯНСЬКИХ ТОВАРИСТВ НА РОЗВИТОК ГІМНАЗІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розглядається діяльність наукових та просвітянських товариств та їх вплив на розвиток гімназійної освіти у другій половині XIX – початку XX століття в Україні та зокрема в Одеському регіоні; розкрито сутність наукових товариств та вивчено їх внесок у розвиток і демократизацію науки та справу популяризації наукових знань; проаналізовано низку просвітянських товариств, які функціонували у вказаний період та здійснювали роботу над станом освіти та кількістю неписьмених в Україні.

Ключові слова: наукові товариства; просвітянські товариства; гімназійна освіта; друга половина XIX – початок XX століття.

Вступ. У період другої половини XIX – початку XX століття відбувається бурхливий розвиток культури, на який вплинули також зміни, які відбувались у сфері освіти. Наряду з реформами, на освіту сприяли просвітянські та наукові товариства. Як відомо, царський уряд намагається залишати неписьменими народні маси, дозволяючи отримувати освіту лише дітям дворян та чиновників. Міністр народної освіти адмірал О. Шишков підкреслював, що надання освіти незможним людям зашкодило б країні. Більшість просвітянських товариств намагалась покращити стан освіти серед селян та незможних людей, зокрема, змусити збільшити кількість таких учнів у гімназіях. До того ж, у період другої половини

XIX століття починають формуватись капіталістичні відносини: розвивається промисловість та торгівля і країни потребують ще більшої кількості досвідчених працівників у великої кількості сфер життя. Ця проблема стає дуже важливою для Одеського регіону, відомого своїм морським портом.

У другій половині XIX – початку XX ст. наукові товариства стали об'єктом вивчення досить широкого кола науковців. Проблеми становлення та розвитку пам'яткоохоронної справи на Півдні України приділяли увагу такі відомі історики, археологи, краєзнавці, як П. К. Брун, А. І. Маркевич, А. К. Марков, А. С. Синявський, В. Н. Юргевич, які особисто збирали, вивчали і аналізували регіональні пам'ятки старовини. Їх праці, що мали переважно